

Geachte heer, mevrouw,

Het Klimaatplan is voor Nederland een belangrijk document, zowel bij het voldoen aan de in het Parijs-akkoord gestelde doelen, als voor de ontwikkeling van een goede concurrentiepositie in de wereld van de 'klimaattechnologie'. Als start-up met focus op CO₂-transport & opslag, energieopslag en herstel van mariene ecosystemen door middel van kunstriffen valt ons in het Klimaatplan een aantal zaken op, die wat ons betreft doordachter en ambitieuzer zouden kunnen.

- **Ambitie.** Als Nederland samen met andere EU-landen naar een 55% reductiedoelstelling wil streven is het merkwaardig om zelf een doelstelling van maar 49% te stellen (en 95% i.p.v. klimaatneutraal in 2050). Andere landen die pleiten voor een ambitieuzer doel hebben dat ook al zelf gesteld, zoals ook op p. 9 wordt beschreven. Wat betekent het voor de Nederlandse doelstellingen en plannen wanneer de 55% doelstelling voor 2030 overeengekomen wordt en als het EU-doel voor 2050 wordt gesteld op CO₂-neutraliteit?
- **Fall-back-opties** bij vertraging van ontwikkeling hernieuwbare energie en energiebesparing. Op dit moment lijkt de ontwikkeling van hernieuwbare energie in Nederland vertraagd te worden door onvoldoende netcapaciteit (wind en zon op land) en mogelijk ook door de stikstofproblematiek (biomassa, maar wellicht ook straks vergunningen voor het bouwen van windturbines). Ook de ontwikkeling van wind op zee zou op termijn vertraging kunnen oplopen door beperkingen vanuit de natuurwetgeving. Tevens worden maatregelen om de gebouwde omgeving te verduurzamen nu al gehinderd door de stikstofproblematiek. Op grond van deze ervaring ligt het voor de hand om ook na te denken over een 'Plan B': wat zijn de fall-back-opties wanneer dit soort vertragingen ertoe zouden leiden dat de gestelde doelen voor hernieuwbare energie en energiebesparing in 2030 en 2050

niet gehaald kunnen worden? Gezien de investeringsbeslissingen, die voor de ontwikkeling van alternatieven zoals CCS moeten worden genomen, zou het verstandig zijn om hier al in een vroeg stadium plannen voor te ontwikkelen. Daarbij is met name de ontwikkeling van alternatieve technologieën die flexibel ingezet kunnen worden (bijvoorbeeld CO₂-transport dat niet afhankelijk is van pijpleidingen en 1-op-1 verbindingen tussen emitters en opslaglocaties) van groot belang.

- **Subsidie voor ontwikkeling CCS.** Het zou verstandig zijn om in de SDE++ en/of andere subsidieregelingen in te bouwen, dat er meer ruimte kan komen voor de subsidiering van CCS – met name de ontwikkeling van flexibel inzetbare technologieën - wanneer zou blijken dat de ontwikkeling van hernieuwbare energie en/of energiebesparing achterblijft. Ook is van belang om alert te zijn op de mate waarin het mogelijk is om de technologie van CC(U)S binnen de gestelde beperkingen zo te ontwikkelen, dat de technologie op termijn de benodigde bijdrage kan leveren aan negatieve emissies.
- **Waterstof.** Het programma waterstof richt zich zo te zien volledig op groene waterstof. Gezien de mogelijke beperkingen van de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen en andere potentiële onzekerheden, zoals de toekomstige beschikbaarheid van zoet water, lijkt deze strategie riskant. Het zou goed zijn om ook de ontwikkeling van 'blauwe waterstof' (op basis van gas met gebruik van CCS) nadrukkelijker in het programma op te nemen, zowel om de benodigde infrastructuur en markt te ontwikkelen als om een extra fall-back-optie te hebben wanneer de business case voor groene waterstof tegen blijkt te vallen.
- **Biomassa.** Bij de inzet van biomassa zou het zowel vanuit een milieu-perspectief (klimaat, stikstof en fijn stof) als vanuit overwegingen omtrent controleerbaarheid verstandig zijn om de inzet zoveel mogelijk te beperken tot inzet in grote installaties. Hiervoor kunnen strikte eisen

worden gesteld en gehandhaafd omtrent zowel uitstoot van stikstof, fijn stof en CO₂ (met CCS kunnen dan negatieve emissies worden behaald) als m.b.t. de duurzaamheid van de bron.

Mocht u naar aanleiding van onze inbreng vragen hebben, dan zijn we uiteraard graag bereid om die te beantwoorden.

Met vriendelijke groet,

Ludo van Hijfte
CEO Fizzy Transition Ventures